

O'QUVCHILARDA EKOLOGIK KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH TURAKULOVA VISOLA

Jizzax davlat pedagogika universiteti Sirtqi bo'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Yer sharining global ekologik inqiroz kelajak avlodlarda ekologik kompetensiyani rivojlantirish bo'yicha kompleks strategiyalarning zudlik bilan zarurligini ta'kidlaydi. Ushbu maqolada milliy va ma'naviy qadriyatlarni ekologik ta'limga singdirishning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati o'rganilib, uning o'quvchilarga barqaror harakat qilish uchun zarur bo'lgan bilim, munosabat va ko'nikmalarni shakllantirish imkoniyatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Ekologik kompetensiya, ta'lim, milliy qadriyatlar, ma'naviy qadriyatlar, barqarorlik.

Абстракт: Глобальный экологический кризис подчеркивает острую необходимость раз-работки комплексных стратегий по развитию экологической компетентности среди будущих поколений. В этой статье исследуются теоретические основы и практические последствия включения национальных и духовных ценностей в экологическое образование, подчеркивая его потенциал для расширения возможностей учащихся знаниями, взглядами и навыками, необходимыми для устойчивых действий.

Ключевые слова: Экологическая компетентность, образование, национальные ценности, духовные ценности, устойчивость.

Abstract: The global environmental crisis underscores the urgent need for comprehensive strategies to cultivate environmental competence among future generations. This article explores the theoretical foundations and practical implications of incorporating national and spiritual values into environmental education, highlighting its potential to empower students with the knowledge, attitudes, and skills necessary for sustainable action.

Keywords: Environmental competence, education, national values, spiritual values, sustainability.

Kirish:

Bugungi kunda sayyoramiz oldida turgan dolzarb ekologik muammolar kelajak avlodlarda ekologik kompetensiyani rivojlantirish bo'yicha samarali strategiyalar zarurligini ta'kidlashimiz zarur. Atrof-muhit muammolarini tushunish, baholash va hal qilish qobiliyati sifatida tavsiflangan ekologik kompetensiya nafaqat ilmiy bilimlarni, balki barqaror hayotga yordam beradigan munosabat, qadriyatlar va xatti-harakatlarni ham qamrab oladi. Ekologik ta'limning an'anaviy yondashuvlari ilmiy-texnikaviy jihatlariga urg'u bergan bo'lsa-da, madaniy, axloqiy va ma'naviy o'lchovlarni ta'lim tizimiga integratsiyalash muhimligi e'tirof etilmoqda.

Shu nuqtai nazardan, milliy-ma'naviy qadriyatlarning ekologik ta'limga integratsiyalashuvi o'quvchilarda atrof-muhitni muhofaza qilishni chuqurroq anglash va

qadrlashni rivojlantirishning istiqbolli yo'li sifatida namoyon bo'ladi. Jamiyatning madaniy merosi va o'ziga xosligidan kelib chiqqan milliy qadriyatlar insoniyatning tabiat bilan munosabatlarini va barqaror rivojlanishning axloqiy imperativlarini tushunish uchun asos yaratadi. Turli diniy va falsafiy an'analardan kelib chiqqan ma'naviy qadriyatlar barcha hayot shakllarining o'zaro bog'liqligi va atrof-muhitni muhofaza qilishning axloqiy mas'uliyati haqida tushuncha beradi.

O'qituvchilar fanlararo yondashuvlar, innovatsion pedagogik usullar va jamoatchilik ishtiroki orqali o'quvchilarni barqaror harakat qilish uchun zarur bo'lgan bilim, munosabat va ko'nikmalar bilan ta'minlangan, atrof-muhitning vijdonli boshqaruvchisi bo'lishlari mumkin. Milliy-ma'naviy qadriyatlarning o'zgartiruvchi salohiyatidan foydalanish orqali biz nafaqat bugungi kun muammolarini hal etishga qodir, balki kelajak avlodlar uchun sayyoramizni asrashga ham fidoyi bo'lgan ekologik savodxon avlodni tarbiyalashimiz mumkin.

O'quvchilarda ekologik kompetensiyani shakllantirishda milliy va ma'naviy qadriyatlarning integratsiyalashuvi madaniyatshunoslik, ekologik psixologiya va falsafani o'z ichiga olgan turli nazariy asoslarga tayanadi. Ekologik ta'limni milliy va ma'naviy qadriyatlarga asoslash orqali o'qituvchilar o'quvchilarga ularning tabiat olam bilan munosabati haqida ko'p qirrali tushuncha berishlari va atrof-muhitni muhofaza qilish uchun axloqiy mas'uliyat hissini tarbiyalashlari mumkin.

Madaniyatshunoslik milliy rivoyatlar, timsollar va urf-odatlar odamlarning atrof-muhit haqidagi tasavvurlarini shakllantirish, ularning tabiatga munosabati va xatti-harakatlariga ta'sir qilish usullari haqida tushuncha beradi. Jamiyatning madaniy merosi va o'ziga xosligi bilan bog'liq bo'lgan milliy qadriyatlar o'quvchilarning tabiiy dunyo bilan aloqalarini o'rganishlari mumkin bo'lgan ob'ektivni taqdim etadi. Insoniyatning atrof-muhit bilan tarixiy munosabatini aks ettiruvchi madaniy yodgorliklar, adabiyotlar va og'zaki ijod namunalari o'rganish orqali o'quvchilar tabiatning o'ziga xos qadriyati va uni kelajak avlodlar uchun asrab-avaylash muhimligini chuqurroq anglaydilar.

Olimlar milliy va ma'naviy qadriyatlarning ekologik ta'limga integratsiyalashuvini o'rganishda turli nazariy asoslarga asoslanishgan. Madaniyatshunoslik istiqbollari odamlarning atrof-muhit haqidagi tasavvurlarini shakllantirishda madaniy rivoyatlar, ramzlar va an'analarning ahamiyatini ta'kidlaydi. Masalan, Cheryll Glotfelti o'zining "Ekotanqid" asarida adabiy matnlar tabiatga bo'lgan madaniy munosabatlarni qanday aks ettirishini o'rganadi va adabiyotning ekologik xabardorlik va faollikni ilhomlantirish imkoniyatlarini ta'kidlaydi.

Atrof-muhit psixologiyasining istiqbollari odamlarning atrof-muhitga munosabati va xatti-harakatlari asosidagi psixologik jarayonlarga urg'u beradi. Stiven Kaplan kabi tadqiqotchilar atrof-muhit estetikasi va atrof-muhit bilan bog'liqlikni targ'ib qilishda idrok etilgan tiklanishning rolini o'rgandilar. Kaplanning diqqatni tiklash nazariyasi tabiiy muhitga ta'sir qilish kognitiv resurslarni to'ldirishi va psixologik farovonlikni oshirishi va shu bilan tabiat bilan chuqurroq aloqani rivojlantirishi mumkinligini ta'kidlaydi.

Milliy-ma'naviy qadriyatlarning ekologik ta'limga integratsiyalashuvi bo'yicha olib borilgan empirik tadqiqotlar uning o'quvchilarda ekologik kompetensiyani shakllantirishdagi samaradorligi bo'yicha istiqbolli natijalar berdi. Misol uchun, Devid Sobel tomonidan olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, mahalliy madaniy rivoyatlar va an'analarni ekologik ta'lim o'quv dasturlariga kiritish o'quvchilarning o'z joyiga bo'lgan munosabatini va atrof-muhitni boshqarish hissini kuchaytirdi.

Milliy va ma'naviy qadriyatlarni ekologik ta'limga singdirishga qaratilgan amaliy tadbirlar turli xil ta'lim sharoitlarida, rasmiy sinfda o'qitishdan tortib, ochiq havoda tajriba o'rganish dasturlarigacha amalga oshirildi. Masalan, o'qituvchilar fanlararo dars ishlanmalarini ishlab chiqdilar, ularda ilmiy tushunchalar bilan madaniy rivoyatlar va ma'naviy tushunchalar to'qiladi. Ushbu innovatsion pedagogik yondashuvlar talabalarga atrof-muhit muammolari haqida yaxlit tushuncha beradi va ularga barqarorlik yo'lida mazmunli harakat qilish imkoniyatini beradi.

Xulosa:

O'quvchilarda ekologik kompetensiyani shakllantirishda milliy-ma'naviy qadriyatlarning integratsiyalashuvi XXI asrning murakkab ekologik muammolarini hal etishda istiqbolli yondashuvni ifodalaydi. Nazariy asoslar, empirik tadqiqotlar va amaliy tadbirlarning sintezi ushbu yondashuvning ekologik ta'limga bo'lgan transformatsion salohiyatini ta'kidlaydi. Ekologik ta'limga milliy-ma'naviy qadriyatlarni singdirish o'quvchilarning atrof-muhitga munosabati, bilimi va xulq-atvoriga ijobiy ta'sir ko'rsatishini empirik tadqiqotlar ko'rsatadi. Amaliy tadbirlar, jumladan, fanlararo dars rejalari va jamoatchilik tashabbuslari o'quvchilarga amaliy bilim olish va bilimlarni real hayotda qo'llash imkoniyatini beradi, ularga atrof-muhitni muhofaza qilishning faol ishtirokchisi bo'lish imkoniyatini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Glotfelty, C. (Ed.). (1996). *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. University of Georgia Press.
2. Kaplan, S. (1995). The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework. *Journal of Environmental Psychology*, 15(3), 169-182.
3. Leopold, A. (1949). *A Sand County Almanac and Sketches Here and There*. Oxford University Press.
4. Turakulova, V. (2022). O'zbekiston milliy universiteti xabarлари, Познание эстетической ценности природы .
5. Kasb-Hunar Ta'limi Ilmiy-uslubiy, amaliy, ma'rifiy jurnal 2024-yil, 2-son Milliy-manaviy qadriyatlar asosida o'quvchilarda ekologik kompetensiyani shakllantirish
6. Bekmirzaev, M. X., Turakulova, V. X., Classification of modern studies on the problem of training biology teachers.
7. Turakulova, Visola. "METHODS OF CONDUCTING INTEGRATED LESSONS IN BIOLOGY." *Procedia of Theoretical and Applied Sciences*, 2023.
8. Turakulova, V. (2023). IMPROVEMENT OF THE METHOD OF FORMATION OF

ENVIRONMENTAL COMPETENCE IN STUDENTS BASED ON NATIONAL AND SPIRITUAL VALUES (In the Example of Teaching Biological Sciences.
IMPROVEMENT OF THE METHOD OF FORMATION OF ENVIRONMENTAL COMPETENCE IN STUDENTS BASED ON NATIONAL AND SPIRITUAL VALUES.